

KÖPRÜLÜLÜ HAMDİ BEY VE AKBAŞ CEPHANELİĞİ BASKINI

Zeki ÇEVİK*

Giriş

Osmanlı Devleti'nin ölüm fermanı olarak değerlendirilen Mondros Mütarekesi¹ bir bakıma İtilâf Devletleri'nin "Şark Meselesi"ni halletmeleri anlamını taşıyordu. Bu amaçla derhal Mütareke'nin hükümlerini uygulamaya koyuldular. Çünkü böyle bir fırsat yüz yıllarca beklenerek yakalanmıştı.

Bu Mütareke'nin en önemli maddelerine göre; İstanbul, Çanakkale boğazları ve istihkâmları İtilaf Devletleri'ne teslim edilecek, mühimmat ve taşıt vasıtalarına el konulacaktı.

Ayrıca 7. maddeye göre de herhangi bir stratejik noktayı, güvenliklerini tehdit gerekçesiyle işgal edebileceklerdi.

İşte bu hükümler gereğince Osmanlı Harbiye Nezareti de 26 Kasım 1918 akşamına kadar Gelibolu Yarımadası ile Çanakkale'nin Anadolu yakasının askeri birliklerinden arındırılmasını istedi. Bu emir uyarınca, 14.Kolordu ile 55. Tümen Gelibolu'dan Tekirdağ'a; 49. Tümen Malkara'dan Kırklareli'ye; 60. Tümen Eceâbat'tan Keşan'a yer değiştirerek, Çanakkale Boğazı savunmasız bir hale getirildi.

Çanakkale Boğazı böylece işgale hazır bir duruma geldi. İtilâf Devletleri de rahat bir şekilde boğazın iki yakasını işgal ettiler. Bu arada silah ve cephane depolarını da ele geçirdiler. Bu cephaneliklerden en önemlisi Gelibolu sahilindeki "Akbaş Deposu" idi.²

* Yard. Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.

¹ 30 Ekim 1918 tarihinde Limni Adası'nın Mondros limanında amiral gemisi "Agamemnon" zırhlısında İngiliz Akdeniz Filo Komutanı Amiral Calthorpe ile Bahriye Nazırı Rauf Orbay başkanlığındaki bir Osmanlı heyeti arasında imzalanmıştır.

² Mücteba İlgürel, "Akbaş Cephaneliği Baskını", İ.Ü.E.F.Tarih Dergisi, sayı 33, Mart 1980/81, İstanbul, 1982. s.271-272

Akbaş, Çanakkale Boğazı'nın Gelibolu yakasında, Gelibolu ile Eceâbad arasında kıyıda bir bölgenin adıdır. Mondros Mütarekesi imzalandığı sırada bu cephanelikte 8000 Rus tüfeği, 40 Rus ağır makineli tüfeği, 20.000 sandık cephane ile ayrıca muharebe ve istihkâm malzemesi vardı.³ Bu malzeme 1917 yılında Rusya'da ihtilâl çıkması sebebiyle Doğu Cephesi'nde ele geçen savaş ganimeti idi ve buraya getirilip depolanmıştı. Mütarekeden sonra burasının koruma sorumluluğunu Fransızlar devraldı. Fakat depoda Türk subay ve askerleri de vardı.

Mustafa Kemal Nutuk'ta o günleri; "Mütarekeye dahil olur olmaz, kıtaatın muharip efrâdı terhis olunmuş, silâh ve cephanesi elinden alınmış, kıymet-i harbiyeden mahrum birtakım kadrolar haline getirilmişti," diyerek kısa ve net bir şekilde anlatmıştır.⁴

İtilaf Devletleri Akbaş Cephaneliği'ndeki malzemeyi Rusya'da Bolşeviklere karşı çarpışan Varangel (Nikolayevig Varangel) ordusu askerlerine verip, onları güçlendirerek Kızıl Ordu'ya saldırılmayı düşünüyorlardı. Bu maksatla Osmanlı Hükümeti'ne resmen bu durumu bildirmişler, hükümet de bunu hemen kabul edivermişti. Oysa mütareke koşullarında bu Rus silah ve cephanesi ile ilgili bir hüküm yoktu. Fakat Vükelâ Heyeti (Bakanlar Kurulu) bu malzemenin İtilâf Devletleri'nin malı olması gerektiği, şeklindeki garip bir gerekçeyle bu isteğe boyun eğmiştir. Hatta bu kararın sonucu cephanelikteki silâh ve cephaneyi Rusya'ya götürmek üzere, 1920 yılı Ocak ayında Gelibolu limanına bir Rus gemisi bile gelmiştir.⁵

Bu arada İstanbul gazetelerinde çıkan Akbaş'taki silâh ve cephanenin Rusya'ya gönderileceği haberi hem Kuva-yı Milliyeci'lerin, hem de Ankara'nın dikkatini çekti. Silâh ve cephane sıkıntısının had safhada olduğu bir sırada bu haberler büyük üzüntü yaratmıştır.⁶

³ Depodaki malzeme için bkz. Zeynel Kozanoğlu, **Hamdi Bey ve Akbaş Baskını**, Ankara 1970. s.77'de Kurmay Binbaşı İsmail Hakkı Bey'den naklen: "8000 tüfek, 137.711 Alman piyade fişeği, 5,5 milyon mavzer cephanesi, 14 milyon Rus tüfeği cephanesi, 7,331 sahra topu mermisi, 104 onbeşlik Skoda mermisi, 398 onbuçukluk obüs mermisi vardı."

⁴ K. Atatürk, **Nutuk**, c.I, İstanbul 1972, s.8

⁵ Kâmil Su, **Köprülülü Hamdi Bey ve Akbaş Olayı**, Ankara 1984, s.136

⁶ Bu konuda Çanakkale Mevki-i Müstahkem Kumandanı Şevket tarafından Ankara, 20. Kolordu kumandan vekili Mahmud'a çekilen telgraf için bkz. K. Atatürk, **Nutuk**, c.III, İstanbul 1972, s.1201

Balıkesir Hareket-İ Milliye Redd-İ İlhak Cemiyeti'nin Faaliyetleri

15 Mayıs 1919 günü Yunanlıların İzmir'i işgalinden bir gün sonra, bu kötü haberin duyulmasıyla Balıkesir'de başlayan toplantılar, bir müddet sonra kongre ve cemiyet aşamasına ulaştı. Yunanlıların işgal bölgelerindeki insanlık dışı zulüm ve işkencelerine karşı, kısa zamanda Balıkesir ile Manisa merkez ve kazalarından gelen delegelerle 26 Temmuz 1919'da Birinci Balıkesir Kongresi toplandı.⁷ 31 Temmuz 1919'a kadar süren kongrede hararetle konuşmalar, tartışmalar oldu. Yayılma eğilimindeki Yunan işgaline karşı önlemler düşünülüp kararlaştırıldı. Başkanlığa Hacim Muhittin (Çarıklı) Bey'in seçildiği bu kongreye Akbaş baskını düzenleyen Hamdi Bey de Burhaniye Kuva-yi Milliye Komutanı olarak katıldı.⁸

Kongrede alınan kararlar gereğince bir merkez heyeti oluşturulmuştu. Siyasi partilerle ilgisi olmayan, çeteciliğe karşı düzenli bir hareket ile Yunanlıların acımasız zulümlerine son verilecekti. Yunanlılara karşı kurulan Ayvalık, İvrindi, Akhisar, Salihli, Soma, Aydın ve Ödemiş cephelerinin her türlü ihtiyacı ve idaresi sağlanacaktı. Bu mücadeledeki amaç vatanın kurtarılması idi. (Madde 4).⁹

Batı Anadolu'daki mücadeleyi daha etkili kılmak için Kongre faaliyetleri genişletilerek devam etti. Nitekim ikinci kongre Alaşehir'de yapıldı. (15-25 Ağustos 1919) Balıkesir'de ikinci kongre ise 16 Eylül 1919'da toplanmıştır.¹⁰

Gerek Balıkesir ve gerekse Alaşehir Kongreleri, Erzurum ve Sivas Kongreleri gibi ulusal kimliği olan kongreler idi. Doğu'dan Mustafa Kemal'in başlattığı kurtuluş mücadeleleri ile, batıdan bahsi geçen kongrelerle başlayan mücadeleler Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin birleştirici , vatanın kurtuluşu

⁷ Kâmil Su, **Köprülülü Hamdi**....., s.77.Balıkesir'de 4 Kongre toplanmıştır: 1. Kongre: 26-31 Temmuz 1919, 2. Kongre: 16-22 Eylül 1919, 3. Kongre: 19-21 Kasım 1919, 4. Kongre: 10-23 Mart 1920, Fuat Özer, **Hareket-i Milliye Redd-i İlhak Hey'eti ve Balıkesir Kongreleri**, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Enstitüsü, 1988, (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), s.82.

⁸ I.Balıkesir Kongresi'nin toplanma tarihi bazı yayınlarda yanlış geçmiştir: Bkz. Enver Behnan Şapolyo, **Kuva-yi Milliye Tarihi (Gerilla)**, Ankara 1957,s.14'de, 31 Temmuz 1919; Kâzım Özalp, **Milli Mücadele (1919-1922)**, c.1, Ankara 1971, s.38'de bu tarih 28 Haziran 1919. Oysa anılarını günü gününe tutmuş olan ve Kongre başkanı seçilen Hacim Muhittin Bey'e göre Kongre 26 Temmuz 1919'da toplanmıştır. Hacim Muhittin Çarıklı, **Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri ve Hacim Muhittin Çarıklı'nın Kuva-yi Milliye Hatıraları(1919-1920)**, Ankara 1967.

⁹ Kâmil Su, **Köprülülü Hamdi**..... s.78

¹⁰ **İzmir'e Doğu Gazetesi**, Balıkesir, 23 Kasım 1919, Numara(Nu.): 3.

esasına dayalı fikri ile zaferi getirmiştir. Böylece bağımsız ve yeni bir Türk Devleti'nin kuruluşu sağlanmıştır.

19 Kasım 1919'da toplanan Üçüncü Balıkesir Kongresi'nde de bu yolda önemli kararlar alındı. Bunlardan en önemlisi Anadolu'da ki Heyet-i Temsiliye ile haberleşerek "Redd-i İlhâk" adının "Müdafaa-i Hukuk" olarak değiştirilmesidir. 16 Kasım 1919'da Balıkesir'de ulusal hareketin hizmetinde Kuva-yı, Milliye'nin sesi olarak yayın hayatına başlayan "İzmir'e Doğru" gazetesinde bu kongre ile ilgili haberler yer almıştır.¹¹ Bu nüshalarda; "Yunan Taarruz ve Vahşetleri" ve "Anzavur Ahmet Hadisesi" başlıklarında heyecanlı haberler vardır.¹²

Ayrıca yerli Rumlar ve Yunan askerlerinin, savunmasız ve masum insanlara yaptıkları insanlık dışı hareketlerini protesto için 28 Kasım 1919 Cuma günü Balıkesir'de bir miting yapılmıştır.¹³

İstilacı, düzenli Yunan kuvvetlerine karşı sürdürülen bu mücadelede bol miktarda silah ve cephaneye ihtiyaç vardı. Gerçi kongrelerde alınan kararlar doğrultusunda halktan silah, para ve çeşitli malzeme toplanıyordu, ancak bu çok yetersiz kalıyordu. Her konuda âzami tasarrufa gidiliyordu. O kadar ki; mesela halkın nişan ve düğünlerde israfa kaçmamaları, bunu yapanlardan nakdi cezalar alınacağı "İzmir'e Doğru Gazetesi" yoluyla ilan ediliyordu.¹⁴

Bu dönemde, cephelerde bir yandan Yunan askerleriyle savaşıırken, bir yandan da işbirlikçilerle çarpışmak zorunluluğu vardı. Zira Kuva-yı Milliye'ye karşı mücadeleye giren Anzavur, 12 Kasım 1919'da "Kuva-yı Muhammediye" adını verdiği 300 kişilik çetesiyle Susurluk'a girmiş, Göbel Köyü yakınlarında cephaneye ve mühimmat yüklü 7 arabayı ele geçirip yağmalamıştı. Balıkesir'i basmayı, Heyet-i Merkeziye'yi yok etmeyi plânlayan ve haberler salan

¹¹ **İzmir'e Doğru Gazetesi**, Balıkesir, 16 Kasım 1919, Nu: 1.

¹² **İzmir'e Doğru Gazetesi**, Balıkesir, 20 Kasım 1919, Nu: 2.

¹³ Bu mitingin haberi, 30 Kasım 1919 tarihli 5 numaralı **İzmir'e Doğru Gazetesi**'nde "Sevgili İzmir'imiz İçin Miting" başlığı altında sür manşetten verilmiştir. Cum'a (28 Kasım) namazından sonra Belediye meydanında on bini aşkın vatandaşın katılımıyla yapılan bu mitingde, Müftü Efendi, M. Vehbi (Bolak) ve Vâsıf (Çınar) Beyler birer konuşma yaparak heyecan içinde ki halkı galeyana getirmişlerdir. Aralarında Köprülülü Hamdi Bey'inde bulunduğu Heyet-i Merkeziye'nin bildiri Vâsıf Bey tarafından okunarak haklarımız bütün medeni dünyaya ilan edildi. Miting, Abdulgafur (İştin) Efendi'nin duasıyla sona erdi.

¹⁴ **İzmir'e Doğru Gazetesi**, Balıkesir, 13 Aralık 1919, Nu:9'da "Düğün Masrafları" başlığı ile ve aynı gazete 9 Haziran 1920, Nu:69'da benzer ilan ile yer almıştır.

Anzavur, Demirkapı yakınlarında 61.Tümen Komutanı Kâzım (Özalp) Bey'in kuvvetleri karşısında perişan olarak canını zor kurtardı.¹⁵

Kuva-yi Milliye'nin bu başarısı ve Yunanlılara karşı cephelerde kazanılan başarılar halk arasında sevinç kaynağı oldu. Bu yüzden Kuva-yi Milliye'ye güven arttı, katılmalar çoğaldı. Halk cephelere koşmaya hazırды. Ancak bunları silahlandırmak, cephedeki kuvvetlerin cephane ikmalini yapmak imkanı bulunamıyordu.

Bu sıkıntılı durum Balıkesir'de 61.Tümen Komutanı Kâzım Bey ile Hey'et-i Merkeziye'yi yeni kaynaklar aramaya zorladı. İşte Akbaş Cephaneliği'ne baskın fikri böyle bir ortamda doğmuştur. Bunu ilk defa düşünenler 61.Tümen Komutanı Kâzım Bey ile Hey'et-i Merkeziye azası Köprülülü Hamdi Bey olmuştur.¹⁶

Köprülülü Hamdi Bey'in Edremit Ve Civarındaki Faaliyetleri

Hamdi Bey 1886 yılında Makedonya'da Köprülü kasabasında doğdu. Babası Kolağası İbrahim Bey idi. Küçük yaşta yetim kalmış, dayısı tarafından büyütülmüştür. İlk öğrenimini Köprülü'de, orta öğrenimini ise Üsküp idâdisinde tamamladı. Hamdi Bey Osmanlı Devleti'nin sonunun yaklaştığı çok karışık bir dönemde, yabancı devletlerin tehditleri, kin ve hıyanet yarışının kol gezdiği bir ortamda yetişti. Hassas bir ruha sahipti. Fakat memleketteki kargaşa onun üzerinde etkili olmuş, ruhunu mücadele aşkıyla doldurmuştu.

Yüksek öğrenimini İstanbul'da Mülkiye Mektebi'nde (Bugünkü Siyasal Bilgiler Fakültesi) tamamladı. Bu dönem II. Meşrutiyet devrinin özgürlük sarhoşluğunun yaşandığı dönemdir. 24 yaşında Mülkiye'den mezun oldu. Memuriyete başlamadan önce gönüllü olarak İhtiyat Zabıt Mektebi (Yedek Subay Okulu)'ne girdi ve asteğmen oldu.¹⁷

Hamdi Bey memurluk hayatına Kosova Maiyyet Memurluğu görevi ile başladı. Balkan Savaşı'na kadar burada çalıştı. Yedek subay olarak çağırıldığı Balkan Harbi'nde Kumanova Cephesi'nde Sırlara karşı savaştı. Vardar

¹⁵ Müteba İlgürel, Akbaş Cephaneliği....., s.273

¹⁶ Kâmil Su, Köprülülü Hamdi..... s.134: Kâzım Bey hatıralarında; "Akbaş'ta ki silah ve cephanenin İtilaf kuvvetlerinden kaçınılması fikrini o zaman Balıkesir'de bulunan Köprülülü Hamdi Bey'e açtım. Pek ateşli ve cesur bir vatansaver olan Hamdi Bey'in bu iş aklına yattı ve hemen faaliyete girişti." demektedir. Kâzım Özalp Milli Mücadele....., c.1, s.74

¹⁷ Mücellitoğlu Ali Çankaya, Mülkiyeliler Tarihi ve Mülkiyeliler, Ankara 1954, s.685-690

ordusunun ric'atı ile bu cephe çöktü ve ordu birliklerimiz dağıldı. Hamdi Bey 200 kişilik bir kuvvetle, çarpışa çarpışa çete savaşı yaparak Edirne'ye, Şükrü Paşa kuvvetlerine ulaştı.¹⁸

Onu yakından tanımış olan Kâzım Özalp'ın anlattığına göre; önceleri bir fikir adamı olan, okumayı seven, şiir yazan, boya kalemi ile resim yapan, ut, keman, tambur çalan, şık ve temiz giyinen, her gün tıraş olmayı ihmal etmeyen titiz Maiyet Memur'undan, zamanla gözünü budaktan esirgemeyen bir mücadele adamı ortaya çıkmıştır.

Edirne'nin Bulgarlardan geri alınmasından (10 Temmuz 1913) sonra Hamdi Bey, Edirne Polis Müdürlüğü İdâri Bölüm Başkanlığına, birkaç ay sonra da Edirne'ye bağlı Demirköy Kazası kaymakamlığına tayin oldu. Burada Bulgar sınırından sızan çetelerle mücadeleleri bizzat yönetmiştir. Demirköy kaymakamı iken I. Dünya Savaşı çıktı. 1915'te Malkara kaymakamı oldu. 1916'da Keşan kaymakamlığına nakledildi. Keşan'dan Balıkesir'in Sındırgı Kazası kaymakamlığına tayin olan Hamdi Bey, oradan da Edremit kaymakamlığına getirildi. (13 Temmuz 1917)

Mondros Mütarekesi imzalandığında Edremit Kaymakamı olan Hamdi Bey'in esas mücadelesi ve çalışmaları bu tarihten sonra olmuştur. Evvela Edremit'te Darü'l-Eytam'ı (Yetimler Yurdu) kurarak işe başladı. Kaymakamlıktan ayrıldığı zaman burada 105 şehit yavrusu barınmaktaydı. Halkla ve özellikle gençlerle diyalog kurmada çok başarılı olan 29 yaşındaki bu genç kaymakam, 25 Nisan 1918'de Edremit İdman Yurdu'nu kurdu. İdman Yurdu, daha sonra da Gençlik Kulübü adıyla çalışmalarını sürdürmüştür.¹⁹

Onu yakından tanıyanların anlattıklarına göre Edremit'te bir matbaa kurulması ve gazete çıkarılması da Hamdi Bey tarafından gerçekleştirilmiştir. Edremit İdadisi'nde ders vermiş, İdman Yurdu'nun müsamerelerinin hazırlanmasında sabahlara kadar çalışmalarda bulunmuştur.²⁰

Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra ülke yer yer haksız işgallere uğrarken, Osmanlı Hükümeti İttihat ve Terakki düşmanlığı ile uğraşıyordu. 3 Mart 1919'da düşen Tevfik Paşa kabinesi yerine ertesini gün

¹⁸ Kâmil Su, **Köprülülü Hamdi**..... s.8

¹⁹ Kâmil Su, **Köprüllü Hamdi**....., s.15-17, (Edremit Sohbet Gazetesi'nde, Gıyas Yetkin'in Hamdi Bey'le ilgili tefrika yazılarından alınmış.)

²⁰ Zeynel Kozanoğlu, **Hamdi Bey ve**....., s.9-10

Damat Ferit Paşa hükümeti kuruldu. Bu hükümet zamanında da İttihatçı avı sürdü. Yeni hükümet bir intikam kabinesi görünümündeydi.²¹

Tevfik Paşa'nın 9 Kasım 1918'de kurduğu hükümet böyle bir politika takip ederken, memlekette de İttihatçılara düşmanlık havası gittikçe yayıldı. Edremit'de de çok kuvvetli olan İttihat ve Terakki Partisi'ne karşı yeni hükümetin politikası icabı düşmanlık arttı. Hürriyet ve İtilâf Partililer Hamdi Bey'e başvurarak, Edremit'de Aşağı Çarşı'da bulunan İttihat ve Terakki Kulübü'nün kapatılmasını istediler. Hamdi Bey bunu reddetti. Çünkü o sıralarda daha önemli işler vardı. Hamdi Bey Kazdağı'nda ve civarında türeyen bu eşkıyanın tâkibine Edremit'lilerle bizzat çalışmıştır.²² Rum çeteleri her yerde dehşet saçıyorlardı. Trakya'da ve Anadolu yakasında bu çetelerce Türk köy ve kasabaları basılıyor, haraca bağlanıyordu. Mesela Kapıdağ bölgesinde Firman Kaptan adında bir Rum çetesi etrafı kasıp kavuruyordu. Aslında bu Rum şiddeti bir Yunan politikası idi. Bölge Türklerini göçe zorlamak istiyorlardı. Hatta mütarekeden sonra daha önce "mübadele" sebebiyle Yunanistan'a gitmiş Rumların geri yollandıkları haberleri alınıyordu.²³ Planlı bir şekilde Yunan idealleriyle donatılmış bu Rumlar Ege kıyılarına yerleştiriliyorlardı.

İzmir'in işgal edileceği haberi bütün Ege'de heyecan ve huzursuzluğu arttırmıştır. Halk bazı resmi idarecilerin de destek ve teşvikiyle savunma çareleri düşünmeye başlamıştı. Edremit ve Burhaniye'liler de benzeri tedbirleri düşünmüşlerdi. Nitekim 4 Mart 1919'da "Edremit, Burhaniye ve Havalisi Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti"ni kurdular.²⁴ Bu derneğin particilikle işi yoktu. Vatanın yüksek menfaatleri her şeyin üstünde tutuluyordu. İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti'nin 17 Mart 1919'da ki kongresine Edremit ve Burhaniye delegeleri de katılmıştı. Muhtemel Yunan işgali ile ilgili sorunlar ve önlemler görüşüldü. Kongre "Redd-i İlhak Cemiyeti" adıyla bir dernek kurulmasını kararlaştırıp dağıldı. Ancak bu dernek İzmir'de ancak 14 Nisan 1919'da kurulabilmiştir.

Bu kongreye katılanlar 21 Mart 1919'da dönecekleri haberi, bunu değerlendirmek isteyen Hamdi Bey'i harekete geçirdi. Çarşamba günü Edremit pazarında bir miting düzenlenecekti. Hamdi Bey, Öğretmen Ruhi Naci (Sağdıç) Bey ile bunu organize etmiştir. Miting plânlandığı şekilde gerçekleşir.

²¹ M.Tayyib Gökbilgin, *Milli Mücadele Başlarken*, c.I, Ankara 1959, s.55

²² Zeynel Kozanoğlu, *Hamdi Bey ve.....*, s.11

²³ M.Tayyib Gökbilgin, *Milli Mücadele.....*, s.58-61

²⁴ *Ses Gazetesi*, Balıkesir, , 13 Mart 1919, Nu:22

Heyecanlı nutuklar ile İzmir'deki kongre kararları halka duyurulur. Telgraflarla üst makamlara ve yabancı devlet temsilciliklerine notalar verilir.²⁵

Hariciye Nezareti'ne çekilen telgrafta şunlar yazılmıştı:²⁶ “Dün öğle vakti Edremit ve havalisi halkından binlerce kişi toplanarak fevkalâde milli nümayişlerle ilelebet Osmanlı bayrağı altında yaşamaya karar verip yemin ettik. Beş yüz küsur yıldan beri bu vatan için ecdadımızla beraber kanımızı döktükten sonra yabancıların güttükleri tahammülsüz dâvâya susup boyun eğmektense ölmeye hazır olduğumuzu bütün cihana ilan ederiz.”

Hürriyet ve İtilâfçılar bu hareketleri hoş karşılamadıklarından Hamdi Bey'in kaymakamlıktan alınması için çalışırlar, bunda başarılı da olurlar. Hamdi Bey, Karesi Mutasarrıflığı'nın 5 Nisan 1919 gün ve 168 sayılı yazısıyla kaymakamlıktan alınır. Bununla da yetinilmemiş, Dahiliye Nezareti'nden tutuklama emri de çıkarılmıştır. Hamdi Bey bu durumdan, Balıkesir Mutasarrıfı ve aynı zamanda yakın arkadaşı Hilmi Bey'in sayesinde kurtuldu. Burhaniye'ye yerleşti. Bölgede milli teşkilâtın kurulması için çalıştı.²⁷

15 Mayıs 1919 günü İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali ile sıkıntılı günler başladı. Yunanlılar ertesi gün Urla'yı işgal etmeye kalktıklarında milli kuvvetlerin ilk direnmesi ile karşılaştılar. Paris Konferansı'nda Yunan işgal bölgesinin sınırları çizilmemişti. Amiral Calthorpe'un müracaatı üzerine, Yunan işgal bölgesi İngiltere hükümetince İzmir Sancağı ve Ayvalık Kazası olarak bildirilmişti. Calthorpe'un eline bu yazı 28 Mayıs'ta ulaştı.²⁸ Oysa Yunanlılar bu tarihe kadar Torbalı, Menemen, Manisa, Bayındır, Selçuk, Aydın ve Tire'yi işgal etmişlerdi. Amiral Calthorpe, 28 Mayıs'tan önceki ve sonraki işgallere engel olamamıştır. Bu yüzden, Yunanlılar 29 Mayıs'ta Ayvalık ve Turgutlu'yu, 4 Haziran'da Nazilli'yi, 5 Haziran'da Akhisar'ı, 12 Haziran'da da Bergama'yı işgal ettiler. Bu işgaller için öne sürdükleri gerekçe hep aynıydı; “Türk asker kaçakları köylerdeki Türklerle birleşerek yerli Rumları katliama hazırlamaktadırlar. Buna engel olmak için işgalin yavaş yavaş içerilere doğru genişletilmesi gerekiyor..”²⁹

²⁵ Zeynel Kozanoğlu, **Hamdi Bey ve.....**, s.17-18

²⁶ Kâmil Su, **Köprülülü Hamdi.....** s.32

²⁷ Kâmil Su, **Köprülülü Hamdi.....** s.33-35

²⁸ Gotthard Jaeschke, **Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi**, Ankara 1970, s.33

²⁹ **Türk İstiklal Harbi(TİH)**, **Batı Cephesi**, c. II, Ankara 1963,s.80.

Ayvalık'ın işgali üzerine burada ki 172.Alay Komutanı Kaymakam (Yarbay) Ali (Çetinkaya) Bey vakit geçirmeden bir cephe oluşturmuştu.³⁰ O sırada Burhaniye ve Edremit civarında Kuva-yi Milliye teşkilatını güçlendirmeye çalışan Hamdi Bey, bölgenin savunmasını görüşmek üzere 23 Mayıs 1919'da Ali Bey ile Edremit-Gömeç arasında bir yerde buluştu. Bu buluşmada alınacak önlemler görüşüldü.

Ayvalık'ın işgalinden sonra kurulan cephenin komutanlığını Ali Bey yaptı. Bu cephede 172. Alayın nizami askerleri ile Edremit, Burhaniye ve Ayvalık kazaları halkından kurulmuş milli kuvvetler görev yapmıştır. Hamdi Bey ile Pelit Köylü Mehmet Cavit Bey, Ali Bey'e bağlı olarak milli kuvvetlere komuta ediyorlardı.³¹

Ayvalık Cephesi'nde Yunan ilerlemesi durduruldu. Hatta Yunan ve İngiliz temsilcileri ile 5 Haziran 1919'da Ayvalık-Gömeç yolu üzerinde Belediye Çeşmesi denilen yerde bu isimle anılan bir de protokol imzalanmıştır.³² Fakat Yunanlıların Bergama'yı işgali (14 Haziran) üzerine Ayvalık Cephesi'nde çatışmalar yeniden başladı.³³ Bu sırada Ali Bey ile anlaşmazlığa düşen Hamdi Bey'in arasını düzeltmeye çalışan Kâzım (Özalp) Bey de bunu başaramamıştır.³⁴ Esasen sorun, bu iki kahraman kişinin birbirlerine üstünlük taslamalarından başka bir şey değildir. Başka cephelerde de böyle anlaşmazlıklar görülmüştür.

Hamdi Bey 10 Ağustos 1919'da telefonla Burhaniye'den Balıkesir'de Hey'et-i Merkeziye reisi Hacim Muhittin (Çarıklı) Bey'e üzüntülerini bildirdi. Hacim Muhittin Bey de bu anlaşmazlıktan dolayı üzüntülerini bildirir ve şöyle der: "Siz üzülüyorsunuz, ama ben ağlıyorum."³⁵ Bu sözler o zor günlerde, bu

³⁰ Ayvalık Cephesi hakkında geniş bilgi için bkz., **TİH**,s.95-105

³¹ "Kuva-yi Milliye" tabirini ilk defa Ali (Çetinkaya) Bey, Hamdi Bey ve Mehmet Cavit Bey'in kullandığına dair iddialar vardır. Beyaz patiska üzerine rik'a kırmızı yazıyla "Kuva-yi Milliye" klişesi yaptırılıp, binlercesi basılarak Anadolu'ya yayıldığı bildiriliyor. Ayvalık Tarihi yazar Hıfzı Erin'den naklen Kamil Su, **Köprülülü Hamdi.....**, s.61; Gıyas Yetkin ise yakın ifadelerle, kayın ağacından yapılmış klişe ile bir gece 500 adet bizzat kendisinin bastığını ve bunu ilk defa Hamdi Bey'in bulduğunu iddia ediyor. Kâmil Su, **Köprülülü Hamdi.....**, s.61-62

³² **TİH.**, s.103-104 (Belediye Çeşmesi Protokolü)

³³ Kâmil Su, **Köprülülü Hamdi.....**, s.67-73

³⁴ Kâzım Özalp **Milli Mücadele.....**, c.I s.53

³⁵ Hacim Muhittin Çarıklı, **Balıkesir ve.....**, s. 29; Kâmil Su, **Köprülülü Hamdi.....**, s.82-83

önder insanların neler çektiklerini gösteren ve üzerinde düşünülmesi gereken küçük bir örnektir.

Daha sonra Hamdi Bey Burhaniye Kuva-yi Milliye Komutanlığı'ndan alınarak Balıkesir Heyet-i Merkeziye azalığına getirilir. Fakat Ali Bey'i hiçbir zaman affetmemiştir.³⁶

Ali (Çetinkaya) Bey ise, Karaağaç'ta 1936 yılında Hamdi Bey'in anıtını açılışına katılmış ve Edremit'e geldiğinde Halkevi'nde Gıyas Yetkin'e şunları söylemiştir: "Hamdi Bey İstiklâl Mücadelemizin ilk ve şerefli mücahitlerinden çok ama çok büyük bir insandı. Tâbirime dikkat edin delikanlı "büyük" diyorum. Ne yazık ki, onu biz çok geç, hatta kaybettikten sonra anladık."³⁷

Karesi - Saruhan ve Havalisi Harekât-ı Milliye Redd-i İlhak Hey'et-i Merkeziye'si 1919 yılı Ekim ayının ortalarından, Kasım ayının başlarına kadar, en çok meb'us seçimi, silâh ve asker sağlanması, Anzavur ayaklanması ile Yunanlıların Soma, Salihli cephelerindeki saldırılarıyla uğraşmıştır. Hamdi Bey de Merkez Hey'eti azası sıfatıyla bu faaliyetlerin çoğunda aktif rol oynamıştır.

Meselâ Sivas'ta ki Temsil Hey'eti'ne Batı Anadolu'daki durumu açıklamak, bilgi vermek üzere 13 Ekim 1919'da Hamdi Bey'in gönderilmesi kararlaştırılmıştı. Hamdi Bey biraz sonra bundan vazgeçmiş, yerine başkası yollanmıştır.³⁸

Cephelerdeki silâh ve cephane kıtlığı da o dönemde en önemli sorunların başında geliyordu. Akla hayale gelmedik çaba ve gayretlerle bu açık kapatılmaya çalışılıyordu. Meselâ Balya'daki madenin fabrikasında top kaması yapılmaya çalışılmışsa da başarılamamıştır.³⁹

Hamdi Bey bir diğer önemli sorun Anzavur olayında da aktif rol oynadı. Manyas'ta Hey'et-i Merkeziye'yi temsilen Anzavur'la buluştu. Onu milli hareketin karşısındaki faaliyetlerine son vermeye çağırdı. Anzavur Ahmet ise kötü bir niyeti olmadığını söylemiş, fakat bu buluşmadan dört gün sonra adamlarıyla Susurluk'u basarak ilk isyanını başlatmıştır.⁴⁰ Bu isyanı bastırmaya

³⁶ Kâmil Su, **Köprülülü Hamdi**....., s.86

³⁷ Kâmil Su, **Köprülülü Hamdi**....., s.210

³⁸ Kâmil Su, **Köprülülü Hamdi**....., s.94

³⁹ Kâmil Su, **Köprülülü Hamdi**....., s.99

⁴⁰ Kâmil Su, **Köprülülü Hamdi**....., s.103

Demirkapı'ya giden kuvvetlerin başında Hamdi Bey de vardır. Çatışmalarda atla düşmüş elinin kemikleri kırılmıştır.⁴¹

Hamdi Bey, Edremit'te kurduğu İdman Yurdu'nun benzerinin Balıkesir'deki gençler arasında da kurulması için başlayan çalışmaların içinde yer aldı. Nitekim 19 Aralık 1919 tarihinde kurulan Balıkesir İdman Yurdu'nun İdare Hey'eti'nde o da vardır.⁴²

1 Ocak 1920 tarihinde kutlanan Osmanlı İstiklâl Günü törenlerinde Hamdi Bey de bir konuşma yaptı. Kısa olan bu konuşmasında şunları söylemiştir: “Muhterem Efendiler, Yevm-i istiklâlimiz münasebetiyle ahâlimizin gösterdikleri galeyân Kuva-yı Milliye'nin istiklâli için büyük ümitler veriyor. Kuva-yı Milliye, isminden de anlaşılacağı üzere, milletin cesaretlerinden doğmuş bir kuvvettir. İnşaallah pek yakında daha mesmür (faydalı) neticeler elde ederiz. Kuva-yı Milliye'ye karşı ibraz buyurulan (gösterilen) teveccühler liyakatimizin fevkindedir. (üstündedir). Hey'et-i Milliye'nin naçiz (değersiz) bir ferdi sıfatıyla tebrikatınıza arz-ı şükran eylerim.”⁴³ Bir miting havasındaki bu toplantı münasebetiyle Mustafa Kemal Paşa da Merkez Hey'eti'ne bir kutlama telgrafı göndermiştir.⁴⁴

Hamdi Bey böyle toplantılarda daha çok kısa konuşmuştur. Etkili konuşma ve yazma konusunda pek başarılı değildir. O daha çok Hacim Muhittin Bey'in deyimiyle “bir uygulama ve hareket adamı” idi.⁴⁵

Hamdi Bey'in Biga'daki Faaliyetleri

Merkez Hey'eti aralarında iş bölümü yaparak, milli kuvvetlere asker toplama görevini Hamdi Bey'e vermişti. Fakat O bunu pasif bir görev saymıştır. Daha aktif görevlerde bulunmayı, cephede savaşmayı arzu etmiştir. İşte bu sıralarda Akbaş Cephaneliği'nin basılıp, silah ve cephanenin kaçırılması ile görevlendirildi.

Hamdi Bey bu baskının ön çalışma, hazırlık ve plânlarını Biga'da yapmıştır. Bu sırada Biga ve civarı oldukça karıştı. İşte hem bu bölgeye çeki düzen vermek, Kuva-yı Milliye'yi güçlendirmek, hem de baskın plânını yapmak

⁴¹ Kâzım Özalp *Milli Mücadele*....., c.1, s.67

⁴² *İzmir'e Doğru Gazetesi*, Balıkesir, , 11 Aralık 1919,Nu:11.

⁴³ *İzmir'e Doğru Gazetesi*, Balıkesir, 1 Ocak 1920,Nu:14.

⁴⁴ *İzmir'e Doğru Gazetesi*, Balıkesir, , 3 Ocak 1920,Nu:15.

⁴⁵ Kâmil Su, *Köprülülü Hamdi*....., s.114

için Hamdi Bey görevlendirilmiştir. Esasen Biga'da kurulan Müdafaa-i Hukuk Hey'eti, Kara Hasan çetesinin buraya gelmesiyle sıkıntıya düşmüş ve Balıkesir'den yardım istemiş idi.⁴⁶

İzmir'e Doğru Gazetesi'nde "Biga'da Hamdi Bey" başlıklı habere göre Hamdi Bey, Biga'ya 1920 yılı Ocak ayının ilk haftasında hareket etmiştir. Yanında Dramalı Rıza Bey ve 37 kişilik bir kuvvet vardır. Hamdi Bey'in Balıkesir'den hareket tarihi ve giderken izlediği yol hakkında değişik ifadeler vardır.⁴⁷

Biga'da Belediye dairesine yerleşen Hamdi Bey ve kuvvetleri kasabada otoritenin sağlanması için harekete geçtiler. Kasaba ileri gelenleri ile bir toplantı yapıldı. Hamdi Bey buradaki konuşmasında; Yunanlıların işgal ettiği topraklarımızdan çıkarılmasının ilk ve en önemli iş olduğunu söyledikten sonra, Mustafa Kemal Paşa'nın bu amaçla işin ve ordunun başına geçtiğini anlattı. Biga'ya bu sebepten milli teşkilât kurmaya geldiğini bildirdi ve sözlerini tamamladı.⁴⁸

Kısa zamanda kasaba ve çevresinde düzen sağlandı. Başlangıçta Anzavur'a karşı milli kuvvetlerin yanında çarpışan Kara Hasan ve çetesi, Biga'daki başına buyruk hareketleri yüzünden tutuklanıp hapse atıldılar. Bu olaydan sonra Biga ve civarında milli teşkilâta olan güven gittikçe artmıştır.

Akbaş Baskını Hazırlıkları

Akbaş, Gelibolu Yarımadası'nın doğusunda Büyük Anafarta ve Suvla körfezine giden yolun geçtiği Yalova Deresi ağzında küçük gemilerin demirlemesine elverişli bir koydur. Burası I.Dünya Savaşı'da Çanakkale Boğazı'nı savunan Türk kuvvetlerinin de ikmal işlerinde kullanılmıştır. Burada bulunan cephaneliği Fransız askerleri çok sıkı bir şekilde koruyorlardı.

Ayrıca İtilaf Devletleri donanmasına mensup küçük büyük birçok savaş gemisi boğazda devriye gezerek kuş uçurtmuyorlardı, İngiliz savaş gemilerinin

⁴⁶ İzmir'e Doğru Gazetesi, Balıkesir, 14 Ocak 1920, Nu:18.

⁴⁷ Kâmil Su, Köprülülü Hamdi....., s.125-126; Kozanoğlu'na göre Hamdi Bey bu yolculuğa 10 Ocak 1920'de çıkmıştır. Zeynel Kozanoğlu, Hamdi Bey ve....., s.69; Kâzım Bey hatıralarında Dramalı Rıza Bey'in 40 adamıyla Hamdi Bey'e Biga'da katıldığını yazmaktadır. Kâzım Özalp Milli Mücadele....., c.1, s.90

⁴⁸ Zühtü Güven, Anzavur İsyanı (İstiklal Savaşı Tarihinden Acı Bir Safha), İstanbul 1948, I.baskı s.48-49

üssü olan Çanakkale'nin Akbaş'a uzaklığı torpido hızıyla 15-20 dakikalık mesafede idi.

Cephanelik ile Gelibolu ve Gelibolu ile de Çanakkale'nin telefon bağlantısı vardı. Öte yandan bölgedeki Rumlar, Türklerin her hareketini yakından takip ediyorlar. Şüphelendikleri en ufak hareketi İtilâf kuvvetlerine ihbar ediyorlardı. Böyle bir durumda cephaneliğe baskın yapıp silah ve cephaneyi kaçırmak çok tehlikeli bir iş idi. Buna rağmen baskına cesaret edilerek gerçekleştirilmiştir.⁴⁹

Hamdi Bey, bölgede incelemeler yapmak için çok güvendiği arkadaşı Dramalı Rıza Bey'i bu işe memur etti. Yanına iki arkadaşını alan Rıza Bey kıyafet değiştirerek Biga'dan ayrıldı. Lapseki'ye geldi. Oradan Bergos (bugünkü Umurbey)'e geçerek Nahiye Müdürü Reşadettin Bey ile buluşup Gelibolu'ya geçti. Burada gerekli temaslara yardımcı olan Reşadettin Bey geri dönmüştür.

Dramalı Rıza Bey, Gelibolu yakasında bir hafta kaldı. Burada kaldığı süre içinde, köylü kıyafetine girerek cephanelik yakınlarında incelemeler yaptı. Orada tanıştığı bazı kişilerden bilgiler topladı. Özellikle cephaneliğin depolarının nasıl korunduğunu, Subay ve erlerin yatakhanelerinin bulunduğu yeri, nöbet yerlerini, nöbetçi sayılarını zamanlarını, telefon hatlarını, depolardan kuyuya giden yolları, kıyıda kayıkların yanaşabilecekleri müsait noktaları, her şeyi araştırıp notlar aldı.

Çevre köylüleri Fransızlara tavuk yumurta ve meyve satarlardı. Rıza Bey de yanındaki arkadaşlarıyla satıcı kılığında cephaneliğe girmeyi başardı. Biraz da ucuza vererek Fransızlarla ahabalık kurdu. Bütün gerekli bilgileri topladı. Ayrıca Müstahkem Mevki Komutanı Miralay Halit Bey ile de anlaşıp, baskın sırasında yardım sözü aldı.

Daha sonra Biga'ya dönen Dramalı Rıza Bey, Hamdi Bey ile durumu değerlendirdiler ve baskın plânını hazırladılar.⁵⁰ Hamdi Bey durumu şifre ile Balıkesir'deki Kâzım Bey'e bildirmiştir.⁵¹

Baskın için vakit kaybedilmedi. Etraf casuslarla dolu idi. Onun için Hamdi Bey baskın için seçtiği adamlarıyla Biga'dan ayrılışı Kara Hasan

⁴⁹ Kâmil Su, *Köprülülü Hamdi*....., s.137

⁵⁰ Kâmil Su, *Köprülülü Hamdi*....., s.139-140

⁵¹ Kâmil Su, *Köprülülü Hamdi*....., c.I, s.90

çetesinden kaçanları takip süsü vererek gizlemiştir. Yol boyunca da herkese bir sözde takipten bahsedildi. Resmi belgelere göre Hamdi Bey ve arkadaşları 18 Ocak 1920'de Lâpseki'ye gelmişlerdir. Ertesi gün Dramalı Rıza Bey yanına aldığı 30 kişi ile yine kaçakları takip edip yakalamak bahanesiyle oradan ayrılıp Lâpseki'de kaldı.

Hamdi Bey Lâpseki'ye geldiği gün Mülkiye'den arkadaşı olan Kaymakam Hasan Basri Bey'i ziyaret etti. Ve ona baskın konusunda açıldı. Plânı anlattı ve kaymakamdan kayık ve motor bulunmasını istedi. Bütün ihtiyaçlar için hazırlıklar tamamlandı.

Dramalı Rıza Bey ise Bergos Nahiyeye Müdürü Reşadettin Bey⁵² ve karakol komutanını durumdan haberdar etti. "Umum Kuva-yı Milliye Komutanı Hamdi Bey'in" Bergos'a geleceğini bildirdi. O gece Bergos'a gelen Hamdi Bey Müdür Reşadettin Bey ve arkadaşlarıyla bir toplantı yaptı. Bu toplantıda müdürden sadece eşkıyaların arandığını, halkın rahatsız edilmeyeceğinin bildirilmesini istedi. Böylece dikkat eşkıyalar üzerine çekildi.⁵³

Hamdi Bey Lâpseki'de üç gün kaldı. Bu süre içinde gerçekten eşkıya takibi de yapıldı. Bu arada Rıza Bey gizlice Gelibolu yakasına geçerek baskınla ilgili son hazırlıkları yapmıştır. Hamdi Bey Lâpseki Şube Başkanı ve jandarma komutanıyla da anlaştı. İki adamını asker kaçağı imiş gibi jandarma muhafazasında Gelibolu Müstahkem Mevki Komutanlığı'na yolladı. Komutan Halit Bey durumu bildiğinden, bu iki kişiyi Akbaş Cephaneliği'ne sevketti. Cephanelikteki Türk komutan Bahri Bey şüpheli bir kişiydi. Onları sorguya çekti. Sözde kaçaklar açık vermediler. Bunun üzerine bu iki kaçağı cephanelikte görevlendirdi. İki gün sonra da Hamdi Bey'in adamlarından Yüzbaşı Davut Bey Akbaş'ta Türk Muhafız Birliği'nin komutan yardımcılığı göreviyle cephaneliğe gitti.⁵⁴ Bu sırada Rıza Bey'de civar köylerden ve çetelerden adam ve amele tedariki işlerini tamamlamıştı.

Hamdi Bey de işleri düzene koyduktan sonra Lâpseki'den ayrılıp Bergos'a geldi (23 Ocak 1920). Baskın gününe kadar orada kaldı. O tarihlerde İstanbul'da Boğaz Komutanı Galatalı Şevket Bey idi. Miralay Kâzım Bey 14. Kolordu Komutanı vekili sıfatıyla Şevket Bey'e bir telgraf gönderip, Ondan

⁵² Reşadettin Bey Kuva-yı Milliyeci olduğundan, Anzavur'un isyancıları tarafından öldürülüp cesedi sokaklarda sürüklenmiştir. Zühtü Güven, *Anzavur*....., s.70

⁵³ Kâmil Su, *Köprülülü Hamdi*.....,s.142-143.

⁵⁴ Zeynel Kozanoğlu, *Hamdi Bey ve*....., s.81

Lâpseki ve Karabiga dolaylarından kalan kolorduya ait eşyanın Bandırma'ya nakli için acele bir motor gönderilmesini istedi. Ayrıca motora Lâpseki'den bir memurun bineceğini, kaptanın bu memura göre hareket etmesinin bildirilmesi rica etti. Aslında böyle bir eşya yoktu. Motor baskında ele geçirilecek silah ve cephane yüklü kayık ve mavnaları Anadolu sahiline çekecekti. Lâpseki'deki kolordu memuru ise kendini bir subay olarak tanıttacak olan Hamdi Bey'den başkası değildi.⁵⁵

Baskın Gerçekleşiyor

Baskın gecesi İstanbul'dan gönderilen Bolayır Vapuru ile Lâpseki'den gelen kayık motor ve mavnalar Bergos'da toplanmış, emir bekliyorlardı. Baskın için 26 Ocak 1920 günü akşamı harekete geçildi.

Bergos'ta bulunan Hamdi Bey iskelede kaldı. Otuz kadar adamı motorlarla karşıya hareket ettiler. Bu sırada Dramalı Rıza Bey ve arkadaşları⁵⁶ Akbaş Cephaneliği'ni basmış, nöbetçileri etkisiz hale getirerek uykudaki Fransa'nın Senegal'den getirdiği sömürge askerlerini de hiçbir direnişle karşılaşmadan teslim almışlardı. Depolardaki silâh ve cephane 150 kişilik bir yurtsever grubuyla, motorlara, kayık ve mavnalara yüklenmeye başladı. Kararlaştırıldığı üzere, sahilde bir ateş yakılarak, Bergos'ta iskelede bekleyen Hamdi Bey'e haber verildi. Hamdi Bey de bu soğuk kış gecesi çok sert esen rüzgar altında Bolayır vapurunun kaptanı Mehmet Bey'e karşıya hareket etmesini bildirdi.⁵⁷ Sürekli devriye gezen İtilaf Devletleri savaş gemilerinden biri denk gelse bir anda her şeyi bitiriverirdi. Fakat büyük bir soğukkanlılık ve fedakarlıkla Akbaş koyunda silah ve cephane yüklü kayık ve mavnalar Bolayır vapuruyla, süratle Bergos'a getirilmişti. Aynı gece şafak sökmeden büyük bir sürat ve gayretle karadaki araçlara yüklenen bu silah ve cephaneler sırtların arkasına taşındı. Oradan Beybaş, Hacıkelenler köyleri yoluyla Balcılar Köyü'ne ulaştırılmışlardır. Balcılar'a boşaltılan silah ve cephaneler, daha sonra Çan yoluyla Yenice Köyü'ne bölgedeki yörükler tarafından taşınmıştır.⁵⁸

⁵⁵ Kâzım Özalp *Milli Mücadele*....., s.90

⁵⁶ Dramalı Rıza Bey'in arkadaşları şu kişilerden oluşuyordu: Teğmen Ali Rıza, Makineli tüfek üsteğmeni Besim, Manstırlı Mahmut, Menemenli İbrahim, Balıkesirli Kara Mustafa, "Kara Mustafa'nın Hatıraları", *Balıkesir Ekspres Gazetesi*, 4 Kasım 1961.

⁵⁷ Hamdi Bey'in Bolayır vapuruyla karşı sahile geçmediği anlaşılıyor. Zeynel Kozanoğlu, *Hamdi Bey ve*....., s.86; Kâmil Su, *Köprülülü Hamdi*....., s.147,149.

⁵⁸ Kâmil Su, *Köprülülü Hamdi*....., s.151

Hamdi Bey, elde edilen bu başarıyı o gün bir telgraf ile Kâzım(Özalp) Bey'e (Balıkesir'de 61.Tümen Komutanı) bildirdi. Teslim alınıp Bergos'a getirilen Fransız askerleri, silahların emniyete alınmasından sonra bir kayıkla Akbaş'a geri yollanmışlardır.⁵⁹ Askerlere komutanlarına verilmek üzere Hamdi Bey tarafından Türkçe bir mektup yazıldı. Bu mektupta şunlar yazılıydı: "Muhafazanız altında bulunan silahlar aslında bizimdir ve bize lazımdır. Cephaneliği 200 kişi ile bastım içindekileri ben aldım. Askerlerinizin hiçbir kabahati yoktur. Kendilerinden aldığım bütün teçhizatı geri vererek onları size gönderiyorum."⁶⁰ Bu savaş koşullarında verilen bir insanlık örneği idi. Baskın haberini Kazım Bey, ertesi gün Mustafa Kemal Paşa'ya bir telgrafla bildirdi. 28 Ocak 1920 tarihli bu telgrafta olay kısaca izah edildi.⁶¹ Mustafa Kemal Paşa da 29 Ocak 1920 tarihli cevabi telgrafında şunları söylemiştir : "Balıkesir'de Fırka 61 kumandanı Kâzım Beyefendiye, C.28.1.1920

Köprülü Hamdi Bey'in fedâkârane ve cesurane hareketle elde eylediği şayan-ı gıpta muvaffakiyetten mütehasıl teşekküratımızın mumailiye tebliğine delâlet buyrulmasını rica eder, böyle azim bir muvaffakiyete saik olan zâtı biraderlerini tebrike şitab eyleriz.

Hey'et-i Temsiliye nâmına
Mustafa Kemal"⁶²

Ayrıca bu olayla ilgili olarak Hey'et-i Temsiliye adına bir tamim ile kamuoyuna da bilgi verilmiştir.⁶³

Baskın Olayına Tepkiler

Akbaş baskını ile şaşkına dönen İtilâf Devletleri boğazda yaptıkları aramalarda başarılı olamadılar. Bu öyle bir baskındır ki; filmlere konu olacak niteliktedir. Konuyu fazla uzatmadan bu olaydaki küçük bir ayrıntıyı vermek yerinde olacaktır. O günün haberleşme olanaklarına göre Bergos Ankara'ya oldukça uzak sayılabilecek bir mesafededir. Mustafa Kemal Paşa baskın olayını bir gün sonra öğrenmişti. Oysa Çanakkale Mutasarrıflığı kendisine bağlı iki adım ötesinde ki bir nahiyede geçen bu çok önemli olayı Ankara'dan bir gün

⁵⁹ Harp Tarihi Vesikaları Dergisi(HTVD) , sayı:44, Vesika No:1103

⁶⁰ Zeynel Kozanoğlu, Hamdi Bey ve....., s.90

⁶¹ K.Atatürk, Nutuk, c.III, s.1209

⁶² K.Atatürk, Nutuk, c.III, s.1210

⁶³ K.Atatürk, Nutuk, c.III, s.1210-1211

sonra haber alabilmiştir. Bu örnek, ulusal kurtuluşa inanmış insanların aldıkları görevi, nasıl bir hizmet aşkı, heyecanı ve inancı ile yaptıklarının en açık kanıtıdır.

İtilâf Devletleri temsilcileri, bu olay üzerine İstanbul Hükümeti'ne protesto çektiler. İngilizler Kâzım Bey'i Harbiye Nezareti'nden talep ettiler. İstanbul'daki Kuva-yı Milliye taraftarları sıkı takibe alındı. Ayrıca Maçka ve İtfaiye kışlarına baskın yaptıkları gibi Gelibolu'dan bir kısım memurlar da tutuklandı. Sadrazam Ali Rıza Paşa, padişaha takdim ettiği şubat 1336 (1920) tarihli arızasında bu olayların "... Akbaş hadisesi netâyic-i müessifesinden ..." kaynaklandığını bildirmiştir.⁶⁴

İngilizler Akbaş baskınından hemen sonra İngiliz Karadeniz Ordusu Komutanı General Milne imzasıyla Harbiye Nezareti'ne gönderdikleri bir tezkerede bu baskından söz ediliyor ve böyle bir olayın İstanbul'da olmaması için Maçka silah deposunun İngiliz kuvvetlerince korunmasını öneriyorlardı.⁶⁵ Harbiye Nezareti de önlem alınacağını bildirmiştir.⁶⁶

İngiliz ve Fransızların şaşkınlığından çıkarlar doğrultusunda faydalanmayı düşünen Çanakkale bölgesi Rumları da metropolitleriyle Çanakkale İngiliz kumandanlığına başvurdular. Sıkı korunmaya rağmen baskın gerçekleştiren Kuva-yı Milliyecilerin kendilerine de zarar vereceklerini ileri sürerek can ve mallarının korunması ve kendilerine silah verilmesini talep ettiler.⁶⁷ Halbuki silaha davranmadıkları sürece gayrimüslimlere kimsenin bir şey yaptığı yoktu. Ancak bu olay o zor günlerde bunların gerçek niyetleri bakımından ibret vericidir.

⁶⁴ Mücteba İlgürel, **Akbaş Cephaneliği**....., s.276-277, HTVD, Haziran 1964, sayı:48, Vesika No:1116'da 1.Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Bey'in 6 Şubat 1336/1920 tarihli Harbiye Nezaretine gönderdiği protesto telgrafı, HTVD, Mart 1964, Vesika No:1106'da Sadrazam Ali Rıza Paşa'nın bahsi geçen arızası)

⁶⁵ Kâmil Su, **Köprülülü Hamdi**....., s.163, (Başbakanlık Osmanlı Arşivi/BOA, Dahiliye, no.346145).

⁶⁶ Kâmil Su, **Köprülülü Hamdi**....., s.163, (Harbiye Nezareti tezkeresi 29 Ocak 1920 tarih ve 6190 sayılıdır. Bu tezkerenin sununda Maçka Cephaneliği'ndeki Osmanlı muhafızlarının sayısının artırıldığı bildiriliyor.)

⁶⁷ Kâmil Su, **Köprülülü Hamdi**....., s.164, (BOA, Dahiliye, no.346145, Kale-i Sultaniye/Çanakkale Mutasarrıflığı Vekaletinden alınan 30 Kanun-ı sani/Aralık 1336/1920 tarihli telgrafname sureti).

İngilizlerin Çanakkale’de yaptıkları soruşturmayı yeterli görmeyip İstanbul’dan General Beyç başkanlığında bir soruşturma heyetini Çanakkale’ye yollamaları bu baskına ne kadar çok önem verdiklerini gösteriyor.⁶⁸

İngilizler silah ve cephaneyi tekrar geri almak, Kuva-yı Milliye’ye gözdağı vermek ve çaresiz bırakmak için Bandırma’ya 200 kişilik bir kuvvet çıkardılar (1 Şubat 1920). Böylece Yunan işgalini de takviye etmeyi düşünüyorlardı. Bandırma limanına İtilâf donanmasına mensup harp gemileri demirlemişti. Kolordu Komutanı’na bir nota verilerek, Akbaş’tan kaçırılan silah ve cephanenin iadesi ve bu işi yapanların kendilerine teslim edilmeleri istendi.⁶⁹

Bunu öğrenen Mustafa Kemal 3 Şubat 1920 tarihli Hey’et-i Temsiliye adına gönderdiği telgraf ile bütün kumandanlıkları, mevcut silah ve cephane depolarını daha dikkatli korumaları ve tedbirler almaları konusunda uyarılmıştır.⁷⁰

İngilizlerin Bandırma çıkartmalarını, Balıkesir’de ki Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti İzmir Şimâl Mıntıkası Hey’et-i Merkeziyesi de İngiliz temsilcisine verdiği bir muhtıra ile protesto etmiştir. Dört maddelik bu muhtırada; Akbaş deposu baskınının Yunan vahşet ve zulmüne karşı halkın galeyanı olduğu belirtilerek, “... insaniyet için ebedi bir leke olan Yunan işgali ref edilmedikçe milletimiz elinden silahını bırakmayacağı gibi Yunan mezalimine karşı da canını, malını, ırzını kurtarmak için elinden gelen her türlü vesâite tevessül etmek mecburiyetindedir.”deniliyordu. Muhtıranın sonunda da Bandırma’nın işgali şiddetle protesto ediliyordu.⁷¹

Ayrıca İstanbul’da Sadaret makamına da mahiyeti değişik 5 maddelik bir muhtıra yollanmıştır.⁷² 11 Şubat 1920 tarihli bu muhtırada, Akbaş baskını ile Balıkesir Hey’et-i Merkeziyesi’nin ilgisi olmadığı anlatılmaya çalışılmıştır. Baskının Yunanlıların masum halk üzerindeki vahşiyane davranışlarına bir galeyan olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Yunanlıların Anadolu’yu tahliye etmemeleri halinde bu tip hareketlerini artarak devam edeceği bildirilmiş ve

⁶⁸ Kâmil Su, **Köprülülü Hamdi**....., s.165.

⁶⁹ **İzmir’e Doğru Gazetesi**, Balıkesir, 11 Şubat 1920,Nu: 28; Kâzım Özalp **Milli Mücadele**....., c.I, s.93

⁷⁰ K.Atatürk, **Nutuk**, c.III, s.1211-1212

⁷¹ **İzmir’e Doğru Gazetesi**, Balıkesir, 4 Şubat 1920,Nu:25.

⁷² “Balıkesir’de Müdafaa-i Hukuk İzmir Şimal Mıntıkası Hey’et-i Merkeziyesi namına Vasıf” imzasıyla gönderilen bu muhtıranın tam metni için bkz. Mücteba İlgürel, **Akbaş Cephaneliği**....., s.281-282 (BOA, A. VRK: HRM-1).

İngilizlerin Bandırma'dan derhal çekilmeleri istenmiştir. Esasen Kuva-yı Milliye de İngilizler de birbirleriyle çatışmamaya dikkat ve özen göstermişlerdir. Bütün çabaları boşa çıkan İngilizler 11 Şubat 1920'de Bandırma'yı boşalttılar. İngilizler Bandırma'dan ayrılıp Gelibolu'ya uğramışlar, mutasarrıfla on kadar memur ve halktan ileri gelen bazı kimseleri alarak Çanakkale'ye getirip hapsedmişlerdir.⁷³

Hamdi Bey'in Şehit Edilmesi

Hamdi Bey, Akbaş baskını ile ele geçen silâh ve cephaneyi emniyete aldıktan sonra, bu bölgede Sarıçalı (Sarıncaali), Yenişehir ve Üveycik (Üvecik)'te Osmanlı Devleti'ne ait cephaneliklerdeki silâh ve cephaneyi de oradaki subaylarımızın yardımıyla Yeniceköy'e naklettirmiştir. Büyük fedâkârlıklar ve zorluklarla yapılan bu nakil sonrası Hamdi Bey Çan'a geçmiş 10 veya 11 Şubat 1920 günleri Biga'ya dönmüştür.⁷⁴

İngilizler, baskında kullanılan Bolayır Vapurunu Karabiga'ya yolladıkları bir kravazör ile orada bulundular (7 Şubat 1920). Nahiye müdürünü sıkıştırdılar, bir şey elde edemeyince de vapuru yedeklerine alıp oradan uzaklaştılar.⁷⁵

Ayrıca büyük bölümü Akbaş depolarında kalan diğer silâh, cephane ve malzemeler ile Gelibolu, Maydos, Bolayır ve Bigalıkale'deki depolarda bulunan silâh ve cephaneyi oralardan alarak Çanakkale'de emniyete almışlardır.⁷⁶

Hamdi Bey ise Biga'ya geldikten sonra tekrar kuzeybatı cephelerine asker toplama çalışmalarına başlamıştır. Akbaş'tan ele geçirilen silâh ve cephane ile ve toplanacak bu kuvvetlerle Soma-Akhisar arasından büyük bir taarruzla Yunanlıların İzmir'den çıkarılmaları planlanmıştı. Ancak Ankara'dan Yunanlıların Şubat ayının ortalarında genel bir taarruza geçecekleri haberi alındı.⁷⁷ Bu haberde alınması gerekli önlemler soruluyordu. Hamdi Bey, toplanması düşünülen 5000 kişilik kuvvetin çeşitli ihtiyaçları için halktan

⁷³ Mücteba İlgürel, **Akbaş Cephaneliği**....., s.278

⁷⁴ Kâmil Su, **Köprülülü Hamdi**....., s.161-162

⁷⁵ Zühtü Güven, **Anzavur**....., s.62;

⁷⁶ Kâmil Su, **Köprülülü Hamdi**....., s.178-179

⁷⁷ **Harp Tarihi Vesikaları Dergisi**, Sayı:34, Vesika No:853. (Cevabi yazıda 61.Fıkra Komutanlığı gerekli tedbirlerin alındığı bildirilmiştir. HTVD., Sayı:34, Vesika No:85)

yardım adı altında para toplamaya karar verir. Aslında bu bir çeşit vergi, bir salma idi.⁷⁸

Bu durum bölgede olumsuz propagandayı günden güne güçlendirmiştir. İlk isyandan sonra bir köşeye sinmiş bekleyen Anzavur, bu hoşnutsuzluğu fırsat bilerek tekrar ayaklandı. İngilizler, Anzavur'a bu sırada dört bin tüfek, otuz mitralyöz, 4 top ve çok sayıda cephane göndermişlerdir.⁷⁹

Biga'da o yıllarda genç bir öğretmen olarak görev yapan Uluğ İğdemir'e göre Anzavur kuvvetleriyle Biga'yı Şubat ayında basmıştır. Hamdi Bey gafil avlanır. 16 Şubat 1920 günü başlayan baskında Anzavur Ahmet ile İmam Fevzi (Gâvur İmam) kuvvetlerinin iki koldan kasabaya girmesiyle kısa süren çatışmalar olmuştur. Hamdi Bey durumun vehameti üzerine silâh ve cephanenin bulunduğu Yeniceköy'e gitmeye karar verdi. Biga'dan ayrılmadan Balıkesir'de Kâzım Bey'e makine başında durum anlatılır ve Yeniceköy'e yardım gönderilmesini ister. Daha önce 40 adamıyla Yeniceköy'e yardıma gitmiş olan Dramalı Rıza Bey silâhları korumaya hazırlanır. Biga'dan hareket eden Hamdi Bey ise yolda dinlenmek üzere girdiği İnova Köyü'nde tedbirsizliği yüzünden Gâvur İmam'ın bir grup adamına yakalanır. Eşkiyalar onu Biga'ya götürürlerken yolda işkence ile delik deşik ederek şehit etmişlerdir (17 Şubat 1920).⁸⁰

Bu değerli şehidin Biga'da başı vücudundan ayrılmış, param parça edilmiştir. Ceset beş gün sokak ortasında kalmış, kimse cesaret edip gömememiştir. Nihayet Bandırma'dan gelen 14. Kolordu Komutanı Yusuf İzzettin Paşa Biga'da Hamdi Bey ile diğer şehitleri Hükümet yakınındaki câmi avlusuna gömdürmüştür.⁸¹

Yeniceköy Olayı Ve Dramalı Rıza Bey

Hamdi Bey'in şahadetinden sonra Yeniceköy'de bulunan Dramalı Rıza Bey ve adamları Anzavur ile Gâvur İmam kuvvetlerince sarıldı. O sırada Hamdi Bey'in Balıkesir'den istediği yardım yola çıkmıştı. Fakat Rıza Bey'in bu yardım kuvvetinden haberi yoktu. Oysa Balıkesir'den Binbaşı Muhtar Bey ve Mustafa Necati Bey (sonradan Maarif Vekili) bir Kuva-yı Milliye birliği ile Yeniceköy'e

⁷⁸ Uluğ İğdemir, **Biga Ayaklanması ve Anzavur Olayları**, Ankara 1973, s.87

⁷⁹ Yahya Akyüz, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu, 1919-1922**, Ankara 1988, 2.Baskı, s.166; (Le Temps, 25 Avril 1920, s.1)

⁸⁰ Uluğ İğdemir, **Biga Ayaklanması.....**, s.12-13

⁸¹ Kâmil Su, **Köprülülü Hamdi.....**, s.203-204

hareket etmişlerdir. Dramalı Rıza Bey ve arkadaşları, silâh ve cephanenin Anzavur'un eline geçmemesi için onları ateşe verdi ve infilâk ettirdi (21 Şubat 1920).⁸²

Akbaş Baskını'nda çok büyük emeği geçmiş olan sessiz kahramanlarımızdan biri de Dramalı Rıza Bey'dir. Binbir ezâ ve cefâ ile elde edilen bu malzemeyi kendi elleriyle yakmasını bir türlü içine sindiremeyen büyük kahraman, kendini affettirmenin çarelerini aramıştır. Halbuki o koşullarda başka da bir çare yoktur. Dramalı Rıza Bey yine de bunu bir haysiyet ve onur kırıcı olay olarak görür. En sonunda Damat Ferit Paşa'yı öldürmeyi plânlar. Bu amaçla İstanbul'a gider. Fakat bir ihbar sonucu yakalanarak Divan-ı Harp'te alınan kararlar ile idam edilir.⁸³

Hamdi Bey'in Ardından...

Balıkesir'deki İzmir'e Doğru Gazetesi'nde "Hamdi Bey" başlığı ile M.Esad Bey çok dokunaklı bir yazı kaleme almıştır.⁸⁴ Bu yazı: "On gün evvel Biga'nın, hain ve kâtil Biga'nın⁸⁵ kara toprakları üstünde memleketin büyük ve fedâkar bir evlâdı, vatandaş kurşunuyla can verdi. Zavallı Hamdi Bey! Hayatının ne elim ve feci bir akibeti varmış" sözleriyle başlıyor ve "...Hamdi'nin bütün hayatı başlı başına bir destan idi." şeklinde övgüler sıralanıyor. Ayvalık'ta başlayan Yunan'a karşı mücadelesi anlatılıyor. Aynı gazetede "Biga Hadisesi" başlığı altında yine Hamdi Bey'in nasıl şehit edildiği haberi yer alıyor. "Muazzez ve büyük şehid" olarak nitelendirilen Hamdi Bey için: "... İlim ve irfanı, zekavet ve fetaneti, iktidar ve şecaatiyle vatanına daha pek çok hizmetler ifâ edebilecek idi..." deniliyor. Yine aynı yazıda olayın 17 Şubat (1920) Pazartesi günü meydana geldiği yer almaktadır.

Bu arada Anzavur'u takip eden kuvvetlerin kumandanı Kaymakam (Yarbay) Süleyman Sabri Bey'in imzasıyla Biga hadisesini anlatan bir bildiri köylere dağıtılmıştır.⁸⁶ Yine Anzavur'un Hamdi Bey ve bazı arkadaşlarını şehit ederek, Biga'ya hakim olması İngilizler tarafından 500 İngiliz altını ile ödüllendirilmiştir.⁸⁷

⁸² Uluğ İğdemir, **Biga Ayaklanması**....., s.18

⁸³ Mücteba İlgürel, "**Akbaş Cephaneliği**.....", s.280

⁸⁴ **İzmir'e Doğru Gazetesi**, Balıkesir, , 27 Şubat 1920, Nu:35.

⁸⁵ Bunlar o zamanki halet-i ruhiye ile yazılmış olup, hiçbir zaman Bigalıları hedef almayan sözler olduğu açıktır.

⁸⁶ **İzmir'e Doğru Gazetesi**, Balıkesir, 29 Şubat 1920, Nu:36.

⁸⁷ **Türk İstiklal Harbi, İstiklal Harbinde Ayaklanmalar (1919-1921)**, VI.cilt, Ankara 1974, s.74

Oysa İngilizlerin Balıkesir'deki askeri temsilcisi Arthur Dieter, Anzavur'un, İngilizlerle ilgisi olduğu şeklindeki propagandalar üzerine 3 Mart 1920 tarihli yazısında İngiltere Devleti'nin Anzavur ile hiçbir ilgisi olmadığını Osmanlı topraklarında dirlik düzenden başka bir şey düşünmediklerini resmen bildirmiştir.⁸⁸

Hamdi Bey için, 11 Mart 1920 Perşembe günü, Balıkesir'deki Turan Kız Okulu'nda aziz şehidin ruhuna hitap edilmek üzere mevlit okunmuştur.⁸⁹

Okul müdürü Hamdi Bey'in kahramanlığını fazilet ve kahramanlığını anlatan bir konuşma yaptı, ertesi gün kuruluşunda emeği geçen, Balıkesir İdman Yurdu tarafından Cuma namazından sonra Paşa Camii'nde, 19 Mart 1920 günü de Edremit'in Ağa Camii'nde büyük şehidin ruhu için mevlit okunmuştur.⁹⁰

Çanakkale'nin Yenice Kazası'na 31 km mesafedeki eskiden Koyuneli diye anılan nahiyesine vefa örneği gösterilerek Cumhuriyet döneminde "Hamdi Bey" ismi verildi. Edremit'de stadın adı "Hamdi Bey Stadı"dır ve Hamdi Bey'in bir büstü dikilmiştir.

Sonuç

İngilizlerin Akbaş'ta kalan silah ve cephaneleri ile diğer cephaneliklerdeki malzemeyi Çanakkale'de depolamaları karşısında İstanbul Hükümeti'nin aczini protesto eden Mustafa Kemal, 21 Şubat 1920 tarihli, Rauf Orbay'a gönderdiği telgrafında:

"...Akbaş cephanesinin bir kısmının İngilizlere iadesi hakkında muavenetinizin katiyyen masruf olmamasını arzu ederdik. Boş bir fişek kovanının bile İngilizlere iade edilmemesi daha muvafık olur fikrindeyiz.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal"⁹¹

demektedir.

Kâzım Özalp ise, anılarında "Dramalı Rıza Bey biraz daha dayanabilmiş olsaydı, yetişeceğimiz muhakkaktı" diyor.⁹²

⁸⁸ İzmir'e Doğru Gazetesi, Balıkesir, 7 Mart 1920, Nu:39

⁸⁹ İzmir'e Doğru Gazetesi, Balıkesir, 12 Mart 1920, Nu:41.

⁹⁰ İzmir'e Doğru Gazetesi, Balıkesir, 17 Mart 1920, Nu:43.

⁹¹ K.Atatürk, Nutuk, c.1, s.386-387; c.3, s.1211-1212

⁹² Kâzım Özalp Milli Mücadele....., c.1, s.99

Silah ve cephanenin havaya uçurulması ile verilen emekler boşa gitmiş ise de, hiç değilse Anzavur'un eline geçmesi önlenmiş oldu. Yine bu silah ve cephanenin Türk Ulusu ve yurdu ile hiçbir ilgisi olmayan yerlere yollanmasının önüne de geçildi.

Mustafa Kemal'in Türk Ulusu için, o kara günlerde ortaya koyduğu "ya istiklal ya ölüm" parolalı Milli Mücadele'de burada anlatmaya çalıştığımız, Akbaş olayı gibi pek çok kahramanlık olayı vardır. Bu ölüm kalım savaşında anlatılması çok zor anlar yaşandı ve sıkıntılar çekildi. Sonunda yeni bir ulus devlet olan Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna giden yol açıldı.

KAYNAKÇA

- Akyüz, Yahya, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu, 1919-1922**, Ankara 1988.
- Atatürk, Mustafa Kemal, **Nutuk**, c.I-III, İstanbul 1972.
- Balıkesir Ekspres Gazetesi**, 4 Kasım 1961.
- Çankaya, Mücellitoğlu Ali, **Mülkiyeliler Tarihi ve Mülkiyeliler**, Ankara 1954.
- Çarıklı, Hacim Muhittin, **Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri ve Hacim Muhittin Çarıklı'nın Kuva-yi Milliye Hatıraları(1919-1920)**, Ankara 1967.
- Gökbilgin, M.Tayyib, **Milli Mücadele Başlarken**, c.1, Ankara 1959.
- Güven, Zühtü, **Anzavur İsyanı, (İstiklal Savaşı Tarihinden Acı Bir Safha)**, İstanbul 1948, 1. baskı.
- Harp Tarihi Vesikaları Dergisi**, Ankara, sayı:34,44.
- İğdemir, Uluğ, **Biga Ayaklanması ve Anzavur Olayları**, Ankara 1973.
- İlgürel, Mücteba, "Akbaş Cephaneliği Baskını", **İ.Ü.E.F.Tarih Dergisi**, sayı:33, Mart 1980/81, İstanbul, 1982.
- İzmir'e Doğru Gazetesi**, Balıkesir, Nu:1,2,3,5,9,11,14,15,18,25,28,35,36,39,41,43,69
- Jaeschke, Gotthard, **Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi**, Ankara 1970.
- Kozanoğlu, Zeynel, **Hamdi Bey ve Akbaş Baskını**, Ankara 1970.
- Özalp, Kâzım, **Milli Mücadele (1919-1922)**, c.I, Ankara 1971.
- 15- Özer, Fuat, **Hareket-i Milliye Redd-i İlhak Hey'eti ve Balıkesir Kongreleri**, *Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, 1988, (yayınlanmamış yüksek lisans tezi).*
- Ses Gazetesi**, Balıkesir, 13 Mart 1335/1919, Nu:22.
- Su, Kâmil, Köprülülü Hamdi Bey ve Akbaş Olayı*, Ankara 1984.
- Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi, c. II*, Ankara 1963.
- Türk İstiklal Harbi, İstiklal Harbinde Ayaklanmalar (1919-1921)**, VI.cilt, Ankara 1974.

KÖPRÜLÜLÜ HAMDİ BEY VE AKBAŞ CEPHANELİĞİ BASKINI

ÖZET

İtilaf Devletleri 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Mütarekesi hükümleri gereğince Çanakkale Boğazı'ndaki müstahkem mevkiileri işgal etmişlerdi. Bu yerlerden birisi de Gelibolu sahilindeki "Akbaş Deposu" idi. Burada önemli miktarda Rus yapımı silah ve cephane vardı. İngilizler bunları Rusya'daki Beyaz Ordulara göndermeyi planlıyorlardı.

İzmir 15 Mayıs 1919 tarihinde Yunan askerlerince işgal edildi. Balıkesir'de ise bu olay üzerine "Hareket-i Milliye Redd-i İlhak" adıyla bir örgütlenmeye gidildi. Dördü Balıkesir'de biri de bölgesel olarak Alaşehir'de kongreler toplayan bu örgüt, Yunan işgal bölgesi önünde Kuva-yı Milliye cepheleri oluşturulmasına öncülük etmiştir. Bu cephelerde çok acil silah ve cephaneye ihtiyaç vardı. Akbaş Cephaneliği baskını bu ihtiyaçtan doğmuştur. Baskın görevini Balıkesir örgütünün merkez heyeti üyesi olan Edremit Kaymakamı Köprülülü Hamdi Bey gönüllü olarak almıştır.

İngilizleri çileden çıkararak bu baskın gerçekleşmiştir, ancak silah ve cephane Balıkesir'e kadar getirilememiştir. Bu çalışmada Mustafa Kemal Paşa'nın da takdirle karşıladığı baskın olayı, Balıkesir yerel basını da taranarak, son şekliyle ele alınıp incelenmiştir.

Anahtar sözcükler: Çanakkale Boğazı, Akbaş Cephaneliği, Gelibolu, Kuva-yı Milliye, Köprülülü Hamdi Bey.

SIR KÖPRÜLÜLÜ HAMDİ and AKBAŞ ARSENAL RAID

ABSTRACT

The entente countries took over the fortified places on the Dardanelles as required by the decisions of Mondros Armistice held in October 30 in 1918. One of the places was Akbaş depot on Gallipoli coast. There existed a plenty of weapon and projectiles made by Russian in this very depot. The English had planned to send these to White Army in Russia.

İzmir was occupied by Grecian soldiers on May 15 in 1919. An organization named as Hareket-i Milliye Redd-i İlhak was formed in Balıkesir owing to this event immediately mentioned. This organization arranged some congress held four times in Balıkesir and one time in Alaşehir which had also

regional character. The same organization was initiator of establishing some Kuva-yi Milliye fronts on the front of Grecian occupation regions. These fronts urgently needed some weapons and projectiles. The Akbaş Arsenal Raid occurred thanks to these needs. Sır Köprülü Hamdi, a member of Balıkesir center committee, willingly accepted this raid duty.

The raid which made the English blow her stack came true, but the weapons and projectiles were not carried up to Balıkesir. On the basis of Balıkesir local press, Raid event, valued by Mustafa Kemal too, are surveyed on its final form in this study.

Key words: Dardanelles, Akbaş Arsenal, Gallipoli, Kuva-yi Milliye, Sır Köprülülü Hamdi.